

Undervisningsforløb:

Lokalhistoriske kildepakker – Valby og Sydhavnen

Lærervejledning – politiets mandtalslister og registerblade

Om materialet

Denne kildepakke om Valby og Sydhavnen tager udgangspunkt i et udvalg af arkivets samlinger af politiets mandtalslister og registerblade. Nedenfor vil der være en gennemgang af mandtal og registerbladenes kendetegn samt forslag til hvordan eleverne kan arbejde med dem og undersøge borgere og kvarterer i deres nærområde i slutningen af 1800 og starten af 1900-tallet.

Fakta

Målgruppe: Grundskolen

Klassetrin: 7.-10. klassetrin

Kompetenceområde: Kildearbejde og historiebrug

Fag: Historie

Omfang: Varierende

Politiets mandtalslister

Politiets mandtal er skemaer, hvor Københavns befolkning blev registreret i perioden 1865-1923. Mandtallene blev ført to gange om året, i maj og november og er inddelt efter adresse. På den måde kan de fortælle om de forskellige gader og kvarterer og deres beboere i København i gamle dage. De personer der optræder i mandtallene, er alle voksne i husstanden, også logerende og tjenestefolk. Børn optræder på listerne fra de er 10 år.

Mandtallene findes i både original og transskriberet form. De er transskriberet kildetro og derfor optræder oplysninger som navne, fødselsår og dag ikke altid konsekvent. Derudover kan der være forkortelser, tegn eller erhverv der er fremmede for eleverne. De mest almindelige forkortelser er *do* eller *”*, der betyder *det samme som ovenfor*. Mht. til ukendte ord og erhverv kan man med fordel bruge hjemmesiden *Ordbog over det danske sprog – historisk ordbog 1700-1950*:

[Ordbog over det danske Sprog — ordnet.dk](http://ordnet.dk)

Oplysningerne i mandtallene er følgende:

Bladnr.	Fulde Navn <small>1) Efternavn og 2) alle Fornavne.</small>	Fødselsaar og Dag.	Fødeby.	Rang, Stand og Næringsvej.	Hvor boet d. 1. Novbr. 1895 (Gade og Husnummer).
4	Christian Petersen	25 April 1843	Skjellerup	Arbejder	Rødovre 21
	Anne Petersen	24 April 1844	København	Hustru	do
	Barla Hans' Petersen	14 Februar 1853	København		
	Lise Møll	1832	København		

Politiets registerblade

Politiets registerblade omfatter i alt ca. 1,4 millioner registerblade. De er digitaliseret og ligger tilgængelige på arkivets hjemmeside, hvor oplysningerne også er transskriberet og lettere at afkode. Registerbladene var en forløber til folkeregisterkort og CPR-systemet. I perioden 1890-1923 brugte politiet registerbladene til at registrere alle københavnere over 10 år. Børn i alderen 10-13 år optræder på faderens registerblad. Når de fylder 14, får de deres eget. Gifte kvinder optræder ligeledes på deres mands registerblad. Hvis hustruen blev enke eller fraskilt, fik hun sit eget registerblad.

I registerbladene finder man oplysninger om, hvor de forskellige personer er født, hvor de bor og hvad de laver. Der kan også være oplysninger om, hvorvidt de er efterlyst, straffet eller skylder børnepenge. Oplysninger som disse vil være påført som noter – de såkaldte politiets noter.

Registerbladene blev udarbejdet på baggrund af politiets mandtalslister. I modsætning til mandtallene var registerbladene ordnet efter personnavne. Det gav politiet en bedre mulighed for kontrol med de københavnske borgere, ikke mindst med de hyppige flytninger blandt byens mange tjenestefolk.

Dato for oprettelse af registerbladet.

Personens dødsdag, hvis vedkommende er død inden 1923.

Registerblad.		Udfærdiget den	2/4 93	Død	3/7 1920
Fulde Navn		Klasdatter Eva Katarina,			
Livsstilling		Næringsvej, Staud. Rang. For Haandværkere, Smed, Svend eller Lærling. For Tjenende: i hvilken Egenskab de tjene.			
Fødested		Fattighjælp Bj. Bjørn Rens. 13/4 94.			
Ægteskabelig Stilling		Ung. Alder 24 1/2 58.			
Hustruens	Fulde Navn og Tjenestena				
	Fødested				Alder
	Selvstændig Virksomhed				
Børn		1. Jens Christian 9/4 98 2. [redacted]			
Meldt Bopæl		For hoiere og lavere Tjenende: i hvis Tjeneste de ere. For Logerende: hos hvem de have Logis.			
Aar	Dag	Gade, Nr.	Etage m. m.		
95	13	Eva Katarina Lil	Borgergade 124 3. etage	L. [redacted]	
96	29	Lise Andersen	Louisevej 10	L. [redacted]	
98	26	Rasmundsgade	4 1/2	L. [redacted]	
04	15	Industrivej	Wibensvej	L. [redacted]	
04	15	Faldernsbovej	2	L. [redacted]	
04	15	Andersdiedj	30	L. [redacted]	

Personens navn

Personens fødeby og fødselsdato.

Civilstatus

Børn

Adresser personen har boet på. Her er der valgt en, der henvises til i mandtallene og som udgør et stop på byvandringen.

Didaktiseringsforslag – Historisk byvandring i dit nærområde

Følgende er forslag til, hvordan eleverne kan arbejde med mandtalslisterne og registerbladene i deres undersøgelse af nærområdet og dens fortidige beboere. Undersøgelsen skal danne grundlag for en byvandring i lokalområdet.

Eleverne bliver inddelt i mindre grupper á 2-3 stykker. De får tildelt en af fortidens almindelige københavnere fra personlisten samt en mandtalsliste fra en af de adresser, personen har boet på. Adressen er det stop på byvandringen, som gruppen har ansvaret for at fremlægge om. Her skal gruppen præsentere deres viden om personen og komme ind på, hvad der har kendetegnet kvarteret på den tid, hvor han eller hun boede der. Ved nogle af personerne på personlisten vil der være tilknyttet en begravelsesprotokol. Den kan fortælle, hvordan personen eller et andet nært familiemedlem er omkommet.

Gruppens fremlæggelse skal tage udgangspunkt i et identitetskort, som de har produceret ud fra oplysningerne på personens registerblad og udvalgte mandtal. Identitetskortet indeholder to kolonner (se skabelon og eksempel): I den ene kolonne skal gruppen skrive de faktuelle oplysninger om personen, som de kan aflæse i registerbladet. I den anden kolonne skal de skrive en samlet tekst om personen og kvarteret, som de vil fremlægge ud fra. Det er deres tolkning og formidling af og om personen. Her er det vigtigt at understrege, at det ikke er alt eleverne kan vide på baggrund af registerbladet og mandtalslisten. Her må de i et vist omfang fortolke og gætte kvalificeret ud fra de oplysninger de har til rådighed. Derfor kan udarbejdelsen af deres identitetskort også blive stilladseret af spørgsmål, de skal besvare og skrive en samlet tekst ud fra.

I fremlæggelsen kan læreren vurdere, hvorvidt det sceniske element skal inddrages. Eleverne kan skrive deres samlede tekst i 1. person, så de på den måde taler som personen. Derudover kan læreren vælge, at eleverne tager en genstand eller et foto med, som de synes kendetegner personen og som de inddrager i fremlæggelsen (se kbh billeder.dk). Foruden personen skal eleverne også komme ind på, hvad der kendetegner kvarteret og dets beboere i gamle dage.

Identitetskort – skabelon og eksempel

Foruden skabelonen er der et eksempel på et identitetskort, som er udarbejdet på baggrund af et registerblad og en mandtalsliste. Som nævnt er der nogle af oplysningerne, der ikke kan aflæses i registerblad eller mandtal, men er kvalificerede bud. Fx kan vi ikke vide, hvorfor Eva rejser til Danmark fra Sverige, men det er nærliggende at tro, at hun søgte et bedre liv i København, ligesom mange andre på den tid. Vi kan heller ikke vide om hendes husværter (Ole og Ane Marie) var for gamle til at arbejde og derfor havde hende som lejer, men at dømme ud fra deres alder, er det nærliggende at tro.

Identitetskortet kan udarbejdes ud fra disse spørgsmål:

- Hvor er jeres person født? Hvis personen er født i København, hvilket hjem tror I, han/hun kommer fra? Hvis personen er flyttet til København, hvorfor tror I så, vedkommende er det?
- Er personen gift og med hvem? Har han/hun børn og hvor mange?
- Hvad er personens arbejde? Hvad kan det fortælle om personens status?

- Hvor bor personen? Har vedkommende flyttet meget rundt? Hvad tror I det kan skyldes?
- Hvad kendetegner de steder, personen har boet?
- Undersøg de andre beboere på jeres adresse. Hvad kan de fortælle om kvarteret? Hvordan tror I det har været i gamle dage?

Skabelon til identitetskort:

Oplysninger	Samlet tekst til byvandring
Navn og fødselsdato:	
Fødeby:	
Civilstatus (gift/ugift/barn):	
Bopæl (årstal):	
Beskæftigelse (Arbejde):	

Eksempel på et identitetskort

Eva Katarina Olasdotter: <https://kbharkiv.dk/permalink/post/17-1602270>

Rådmandsgade 4, 1. sal, hos Jørgensen: [Kildeviseren \(kbharkiv.dk\)](https://kbharkiv.dk/Kildeviseren)

Oplysninger	Samlet tekst til byvandring
Navn og fødselsdato: Eva Katarina Olasdotter, 24/6/1858	Eva Katarina Olasdotter flytter til København fra Urshult i Sverige i håb om et bedre liv. Det går desværre ikke som Eva håber. Hun har svært ved at finde arbejde og må arbejde som tjenestepige forskellige steder i byen. Hun har ikke råd til sin egen bolig og må leje sig ind hos forskellige arbejderfamilier i deres små boliger. I 1896 bor hun hos metaldrejer Ole Jørgensen og hans kone Ane Marie i Rådmandsgade 4, 1. sal. Ole er blevet for gammel til at arbejde og derfor har de hårdt brug for den ekstra indtægt som Evas leje giver. I Rådmandsgade bor der mange arbejderfamilier. Fx arbejdsmænd og håndværkere. Det er opslidende jobs med lav løn og derfor er kvarteret præget af fattigdom. Fælles for mange af beboerne i Rådmandsgade 4 er, at de ikke er født i København, men flyttet til byen, måske i håb om et bedre liv. Ligesom Eva. I 1898 får Eva en lille søn. Faderen er ukendt og få måneder før hun føder, får hun sin egen lejlighed på Bispebjerg. Der bor hun kun i nogle få år, og de efterfølgende år flytter Eva rundt i byen med sin lille søn.
Fødeby: Urshult, Sverige	
Civilstatus (gift/ugift/barn): Ugift, en søn	
Bopæl (årstal): Rådmandsgade 4, 1. sal hos Jørgensen (1896)	
Beskæftigelse (Arbejde): Tyende	
Evt. billede/genstand	